

BRON

RIVIER

DELTA

VGVZ 50 JAAR!

Elisabeth Posthumus Meyjes

Mirek Walton

Martin Walton

**Teksten uit de feestrede bij het 50 jaar jubileum van de VGVZ
Fort Voordorp, Groenekan
9 september 2022**

INLEIDING

‘Bron, rivier, delta.’ 50 jaar VGVZ! Of: 51 jaar!?! Er is nog een jaar overheen gegaan. Long covid. Het duurt altijd langer dan je denkt, en niet alleen de symptomen. In het beeld van ‘bron, rivier, delta’, is de tijd van de pandemie een overstroming geweest, waarin alles uit zijn oevers trad. Nieuwe manieren van werken moesten worden uitgevonden. Samenwerking werd opgezegd of ontstond op nieuw wijze. Je kwetsbaar opstellen ging ineens vanzelf. Geestelijk verzorgers merkten dat het beroep niet alleen over kwetsbaarheid gaat, maar dat men zelf kwetsbaar is. Reflectie op kwetsbaarheid, en opnieuw zoeken naar kracht in kwetsbaarheid, dat is geestelijke verzorging. Het geldt ook voor de ontwikkeling van het beroep zelf. Daar wil ik het over hebben, de levensbron van geestelijke zorg, de stroom op weg naar de zee, hoog- en laagwater, stroom en tegenstroom, bedding en oever, ‘bron, rivier, delta.’

BRONNEN

Bron? Of bronnen? Is er iemand hier aanwezig die er 50 jaar geleden bij was? Kennen wij de bron nog? Toen borrelde uit katholieke en protestante bronnen de VGVZ op. Een paar jaar later stroomden de humanisten in. In de waterloop van 50 jaar werd de stroom vanuit meerdere bronnen gevoed: Joods, Islamitisch, Hindoe, Boeddhistisch, allerlei religieuze en seculiere vormen van zingeving en levensbeschouwing. Zin is in!? Zin is divers!

En wat is geestelijke verzorging? Gerben Heitink stelde: ‘Geestelijke verzorging veronderstelt pastoraat. Pastoraat veronderstelt geestelijke verzorging.’ Er is de Griekse traditie van geestelijke zorg voor de ziel, al gebruiken wij dat woord ‘ziel’ niet meer. Het is tegenwoordig gemakkelijker om als organisatie een ziel te hebben dan als mens. Zo sprak Etty Hillesum over ‘geestelijke hygiëne’. En daarnaast zijn er allerlei begeleidingspraktijken, met name in het pastoraat ontwikkeld: dialoog, counseling, rituelen, gebruik van teksten en esthetische middelen. Die twee bronnen, geestelijke hygiëne en pastorale begeleiding, vloeiden samen. De stroom werd ook gevoed vanuit de sociale wetenschappen: psychologisch, systemisch, én sociologisch, al drinken wij nog met mate uit dat laatste.

Het was de tijd van de therapeutische wending in pastoraat en geestelijke zorg, 'cliënt-gericht' (op wie anders) en gericht op zelfontplooiing. De individualisering deed al volop mee, niet in het minst in de manier waarop geestelijk verzorgers zelf werkten. Het 'Richteren Principe' was leidinggevend, ontleend aan een keervers in het Bijbelboek Richteren: 'En ieder deed wat goed was in eigen ogen.' Het ambt begon zich te bewegen via de secularisering van het ambt door het Humanistisch Verbond naar de individualisering ervan door SING & RING. Men sprak veel over professionaliteit, hoewel niet duidelijk was hoe die eruit zag. Ook niet welke rol levensbeschouwing daarin speelde. Want hoe groter de individualisering en de nadruk op de persoon, hoe belangrijker de aandacht voor de eigen bronnen en herbronning. Ondertussen leverde de aandacht voor professionaliteit beroepserkenning op bij de toenmalige zorgkoepels, en uiteindelijk bij de overheid in de kwaliteitswet uit 1996. Alles is vloeiend in geestelijke verzorging maar in de bronfase zie ik het volgende:

Context: levensbeschouwelijke individualisering

Paradigma: therapeutische wending

Focus: ervaring

Waarden: zelfontplooiing en cliëntgerichtheid

Professioneel doel: beroepserkenning

RIVIER

Geestelijke verzorging zwol aan tot rivier, in de bedding van de beroepsstandaard en met de kribben van de registratie. Aan de oevers werden her en der nieuwe opleidingen opgericht met aandacht voor afstemming en methodiek, inbedding en interdisciplinaire samenwerking. De verscheidenheid was ook wat moerassig. Dat leidde in de vloeibaarheid van geestelijke zorg tot allerlei 'boeiende uitwisselingen' – ik hou het feestelijk – over ambt en professionaliteit, levensbeschouwelijke diagnostiek en presentie, integratie en vrijplaats, beschikbaarheid en pluraliteit. De gesprekken waren ideologisch gekleurd. Enige gemeenschappelijkheid werd in de narratieve benadering gevonden, het persoonlijk verhaal en de levensbeschouwelijke verhalen. En het belang van spiritualiteit werd erkend in de definitie van palliatieve zorg van de WHO.

De bedding van de rivier werd steeds breder door de zijrivieren die instroomden, nieuwe bronnen. In de jaren 90 van de vorige eeuw ontstond multiculturele en multireligieuze geestelijke zorg. 'Multicultureel', nog niet voluit 'intercultureel'. Geestelijke verzorgers uit verschillende religies en ook zonder een specifieke levensbeschouwelijke binding werden her en der aangesteld. Er was oog voor diversiteit en particulariteit enerzijds; anderzijds voor pluraliteit en een brede beschikbaarheid van geestelijke zorg.

Tegelijk met de diversiteit ontstond een meer generieke beweging: humanisering van de zorg. Advisering bij ethische vragen werd toenemend een kernaspect van geestelijke verzorging. De zorgethiek werd een bondgenoot, met oog voor het subject zijn van mensen, terwijl aan de verabsolutering van autonomie tegenwicht geboden kon worden. In moreel beraad staan niet alleen principes centraal maar ook verschillende perspectieven en afstemming. In het Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging stelde Henk Velkamp niet spiritualiteit centraal, maar humaniteit. Levensbeschouwing en zingeving zijn niet alleen aspecten van goede zorg, maar helpen ons ook om te zeggen wat goede zorg is!

Context: levensbeschouwelijke diversiteit & brede beschikbaarheid

Paradigma: presentie en narratieve wending

Focus: het particulier verhaal

Waarden: subject zijn en humanisering

Professioneel doel: beroepsprofiel en kwaliteitsstandaard

DELTA

Geestelijke verzorging is in een stroomversnelling gekomen, en tegelijk waaert het uit in een delta van uiteenlopende stroomrichtingen, met verschillende diepten en vaarten, die soms weer met elkaar samenvloeien. De versnelling ligt in nieuwe werkvelden zoals eerste lijn, politie, aardbevingsgebied, in zzp'ers, maar ook in overheidsgeld voor nieuwe werkvelden en voor onderzoek. Levensbeschouwing zelf is uitgewaaierd in een veelarmige delta van bricolage en multiple religious belonging, ook onder geestelijk verzorgers. Er ontstaat aandacht voor het poëtische en esthetische waarin verbeelding centraal staat.

Hoe vaart geestelijke verzorging daarbij? Welke interculturele, interlevensbeschouwelijke en 'intercontextuele' vaardigheden moet men eigen maken om de delta te bevaren? Welke levensbeschouwelijke diepten en breedtes kent de geestelijk verzorger zelf?

Dat alles vormt een grote uitdaging voor de empirisch-wetenschappelijke onderbouwing van het vak. Die wordt van zorgorganisaties en van de overheid gevraagd wordt, en is tevens wenselijk voor de versteviging en verbetering van de beroepspraktijk. Hoe ziet de delta in vogelvlucht van bovenuit? Hoe breng je diversiteit in beeld? Wat heeft jeugdzorg met revalidatie gemeen, de Hindoe sector met SING? Wat brengt geestelijke zorg? Welk effect heeft het? Wat doen geestelijk verzorgers eigenlijk? Wat weten wij ervan? In ieder geval dit: dat een antwoord zoeken op die vragen de diversiteit helderder maakt, én tegelijk een sterker besef van een gedeelde beroepspraktijk oplevert!

Context: levensbeschouwelijke bricolage & multiple religious belonging

Paradigma: poëtisch-esthetische wending

Focus: verbeelding

Waarden: fluiditeit & creativiteit

Professioneel doel: empirische onderbouwing

DE ZEE

“Als je een schip wilt bouwen, begin dan niet met hout verzamelen, planken zagen en werk verdelen, maar wek in de schoot van mensen het verlangen naar de zee, groot en immens.”

Antoine de Saint-Exupery

Waar stroomt het beroep naar toe? Hoe is het leven in de zee? Hoe kan er effectiever met anderen samengewerkt worden? Wat zijn de woorden waarmee je kort en bondig over je werk als geestelijk verzorgers kunt vertellen? Wie verzint een betere naam voor het beroep?

Wat is geestelijke verzorging? In ieder geval: *verhoudingskunde!* Verhoudingskunde die mensen helpt om een bevredigende relatie tot het leven te vinden, om een antwoord op het leven zelf te kunnen geven.

Wat is het leven? Wat is een mens? Te midden van alle fluiditeit en virtual reality blijft de mens een *belichaamd wezen*, een dialogisch wezen dat zich in een bepaalde context beweegt, een mens in verbondenheid.

Er is nog veel te zeggen over bron, stroom, delta en zee, maar het gaat om het water zelf, om drinken van de bron, om zwemmen en drijven in het water van zingeving, je laten dragen door het leven. Het wonder van het leven dat uit de zee komt en in de zee weer samenkomt.

Martin Walton, emeritus hoogleraar geestelijke verzorging

Protestantse Theologische Universiteit mwalton@pthu.nl

Literatuur

J.J.A. Doolaard, red., *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging*, Kampen: Kok, 2006.

A. de Vries, M. Ridder, J. Verhoef & M. Walton, red., *Zinnig Verband. Veertig jaar Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen*, Nijmegen: VGVZ 2011.

De teksten van een aantal liederen ('Seasons', 'Ongeregeld Leven' & 'My Soul is a River') die bij de feestrede werden gezongen en van het gedicht 'Rouwvaart' zijn te vinden op martinwalton.nl.